

منہج افضحانی شرح نہج لب لباب

گزشتہ فارسی نہج لب لباب

تألیف
کمال الدین حسین بن شرف الدین عبدالحی اجمالی پورہ
(سده ۹-۱۰ ہجری)

جلد نخست

ویرایش و نظارت علمی
عبد اللہ غفرلہ

یصحیح و تحقیق
اللہ روحہ دل

الهی اردبیلی، حسین بن عبدالحق، ۱۰ ق.

[نهج البلاغه، فارسی، شرح]

منهج الفصاحة في شرح نهج البلاغة، گزاره فارسي نهج البلاغه / تصنيف كمال الدين حسين بن شرف الدين عبدالحق الهی اردبیلی؛ تصحيح و تحقيق الهه روحی دل؛ ویرایش و نظارت علمی عبدالله غفرانی. - مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۰.

ISBN 978-964-971-462-2

(شابک ج ۱)

ج. ۳

ISBN 3vol set 978-964-971-467-7

(شابک دوره ۳ جلدی)

۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - خطبه‌ها. ۲. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نامه‌ها. ۳. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - کلمات قصار. ۴. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - نقد و تفسیر. الف. روحی دل، الهه، ۱۳۴۶ - ب. غفرانی، عبدالله، ۱۳۶۱ - ویراستار. ج. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نهج البلاغه - شرح. د. بنیاد پژوهشهای اسلامی. - تهران.

۳۹۷/۹۵۱۵

BP ۳۸ / ۰۴۱ / الف ۷۱۳۹.

۲۴۰ ۱۷۲۵

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

بنیاد پژوهشهای اسلامی
تهران - خیابان ولیعصر

منهج الفصاحة في شرح نهج البلاغة

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

جلد نخست

کمال الدین حسین بن شرف الدین عبدالحق الهی اردبیلی

تصحیح و تحقیق: الهه روحی دل

ویرایش و نظارت علمی: عبدالله غفرانی

چاپ اول: ۱۳۹۰ / ۱۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۱۱۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۲۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۲۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

نهج البلاغة نهج مَهَيَّجٌ جَدَدٌ
يا عادلاً عنه تغيي بالهوى رشدًا
والله والله إن التاركه عموا
كسائها العفد منظر ما جواهرها
ما حالهم دونها إلا كنت تنصفني

لمن يريد علوًا ما له أمد
اعدلُ إليه ففيه الخير والرشد
عن شافيات عِظَات كَلَّهَا سدد
صلَّى على ناظميها ربنا الصمد
إلا المنود وإلا البني والحمد

يعقوب بن أحمد نيشابوري (سده ٥ هـ)

نهج البلاغة من كلام المرتضى
بهر العقول بحسنه وبهائه
ألفاظه عُلُوِيَةٌ لَكِنَّهَا
فيه لأرباب البلاغة مقنع
وترى الميون إليه صوراً إن تلا
أعجب به كلماته قد ناسيت
نعم المعين على الخطابة للفتى

جمع الرضي الموسوي السيد
كالدِّ فَصْلُ نَظْمِهِ بِزَرْجِدِ
عُلُوِيَةٌ كَلَّتْ مَحَلَّ الْفَرْقِ
من بمن يستظهاه يستعد
منه كتاباً والمعافى مشهد
كلمات خير الناس طراً أحمد
وبه إلى طرق القضاة يعقبي

علي بن أحمد فتجركردی (سده ٥ هـ)

الهی شارح

مؤلف

حسین بن شرف الدین عبد الحق الهی اردبیلی، متخصص به الهی، جامع علوم عقلی و نقلی و از اجله معارف و مشاهیر اعلام امامیه در سده نهم و دهم هجری بوده است.

وی به سال ۸۷۰ ق در اردبیل به دنیا آمد^۱. اگرچه بسیاری از تذکره نویسان در تعیین تاریخ تولد الهی سکوت کرده اند اما در انتهای دستنوشتی از منهج الفصاحه در ضمن شعری آمده است:

به سال هشتصد و هفتاد هجرت نبوی
شدم از قدس تجرد قرین حسن و جمال
در بیشترین منابع حتی کتب تراجم عصر صفوی و نزدیک به روزگار الهی در لقب او اختلاف است.

در اجازه ای که جلال الدین دوانی (د ۹۰۸ ق) برای وی جهت تدریس شواکل الحور فی شرح هیاکل النور خود نگاشته، با لقب «جلال الدین» از او یاد کرده است. ولی در اجازه امیر جمال الدین عطاء الله بن فضل الله حسینی که برای قرائت تفسیر أنوار التنزیل بیضاوی نوشته شده، او را «کمال الدین» خوانده است^۲.

پیشینه علمی

الهی دوره جوانی را در اردبیل به تحصیل علوم شرعی پرداخت و در محضر استادانی چون علی آملی تتلمذ نمود. در همان زمان به خدمت شیخ حیدر بن

۱. تذکره شعرای آذربایجان ۱: ۱۸. سال تولد در آن حدود سنه ۸۷۰ هجری یاد شده است.

۲. ریاض العلماء ۲: ۱۰۳-۱۰۵.

از آثار اوست :

الف / شرح نهج البلاغة که در واقع ترجمه شرح کبیر ابن میثم بحرانی است ، از مقدمات تا خطبه نود و هفتم . نسخه ای از این شرح در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و نسخه ای هم در کتابخانه مدرسه شهید مطهری - سپهسالار سابق - تهران نگهداری می شود .

ب / رساله حسینه در اصول دین و فروع عبادات که آن را برای آقا حسن از وزرای مازندران ساخته است . این رساله در برخی مراجع چون ریحانة الأدب به نام حسینیّه نیز آمده که ظاهراً تصحیف است ^۱ .

۲ . جلال الدین محمد دوانی

ملا جلال الدین دوانی از علما و فضلا و شعرای بنام که در دوان از قرائ کازرون متولد شد و در شیراز سکنی گزید و به سال ۹۰۸ یا ۹۱۸ ق وفات یافت . دوانی مقدمات علوم را نزد پدرش فرا گرفت و سپس به شیراز رفت و نزد محیی الدین انصاری به تحصیل علوم دینیّه پرداخت . دوانی مدتی متصدی قضاوت در فارس بود . او ابتدا بر مذهب شافعی بود اما بعدها به آیین تشیع گروید و شاگردان زیادی تربیت نمود .

برخی از آثار او عبارتند از :

اثباب الواجب الجدید . اثبات الواجب القدیم . جلال جلالی . افعال العباد . افعال الله تعالی . انموذج العلوم . الانوار الشافیة . تحفة روحانی . التصوف و العرفان . تفسیر آیه کُلُوا و اشربوا و لا تُسْرِفُوا . تفسیر سورة اخلاص . تنویر المطالع الجدید . تنویر مطالع القدیم . التوحید . الجبر و الاختیار . حاشیه تحریر القواعد المنطقیة فی شرح الشمسیة . حاشیه تهذیب المنطق . حاشیه بر شرح تجرید قوشچی . الزوراء . شرح تهذیب المنطق . شرح هیاکل النور شهاب الدین یحیی بن حبش سهروردی . نور الهدایة . حاشیه حکمة العین . حاشیه انوار در فقه شافعی .

رساله خواص حروف. رساله صیحه و صدا. شرح غزل حافظ، و بجز آن^۱.

۳. غیاث الدین منصور شیرازی

امیر غیاث الدین منصور دشتکی موصوف به خاتم الحكماء، استاد البشر و عقل حادی عشر، و معروف به غیاث الحكماء و امیر غیاث الدین است. او علوم دینی را نزد پدرش امیر صدر الدین محمد آموخت. به سال ۹۳۶ ق در زمان شاه طهماسب صفوی به صدارت عظمی نایل شد و به صدر صدور ممالک ملقب گردید. پس از استعفا از صدارت به شیراز رفت و در آنجا مدرسه منصوریه را تأسیس کرد و به سال ۹۴۸ ق در شیراز وفات یافت.

برخی از آثار اوست:

اثبات الواجب تعالی. اخلاق منصوریه. الأساس. الإشارات و التلویحات. إشراق هیاکل النور عن ظلمات شواکل الغرور. التجرید. تحفه شاهی. التصوف و الاخلاق. تعدیل المیزان. تفسیر سوره هل أتى. جام جهان نما. الجهات. حاشیه آداب البحث قاضی عضد الدین ایجی. حاشیه شرح اشارات خواجه نصیر. حاشیه شرح چغمینی. حاشیه شفای پور سینا. حاشیه بر شرح کشاف زمخشری. حاشیه مفتاح العلوم سکاکی. خلاصة التلخیص. ریاض الضمان. الشافی. قانون السلطنة. اللوامع و المعارج. المحاکمات فیما بین الحواشی الدوائیه و حواشی المیر صدر الدین علی شرح التجرید. معالم الشفاء. معرفة القبلة. معیار الأفكار. مقالات العارفين. السفیر الغبراء. رساله در باب خلافت فرزند ارشد میر صدر الدین محمد، و بجز آن^۲.

۴. جمال الدین عطاء الله حسینی

امیر جمال الدین عطاء الله فرزند امیر فضل الله حسینی محدث دشتکی شیرازی معروف به امیر جمال الدین محدث هروی، از علمای علم حدیث و دیگر علوم دینی و معارف یقینی بود که در مدرسه سلطانیه هرات تدریس می کرد. وی

معاصر شاه اسماعیل صفوی بود و در سال ۹۱۷ یا ۹۲۶ ق وفات یافت .
برخی از آثار او عبارتند از :

احوال اولاد امیر المؤمنین . الأربعون حديثاً من أحاديث سيد المرسلين في مناقب أمير المؤمنين . تحفه الأحباء . روضة الأحباب في سيرة النبي و آل و الأصحاب در سه مجلد که به نام امیر علیشیر نوایی تألیف کرده است ^۱ .

شاگردان

تاکنون دانسته‌های چندانی از شاگردان الهی به دست نیآورده و فقط بر دوتن از آنان وقوف یافته‌ایم :

۱ . کمال الدین ابراهیم صفوی

ابوالفتح ابراهیم میرزا بن ظهیر الدین بهرام میرزا بن شاه اسماعیل اول صفوی ، از شاهزادگان فاضل و دانای ، روزگار صفوی است . او به مدت دوازده سال حاکم خراسان بود . همچنین وی در شمار شاهیر خطاطان و شعرا و افاضل آن دوران است که در خط نستعلیق ، دانش فقه و اصول ، صرف و نحو ، معانی و بیان ، عروض و قافیه ، تجوید ، تاریخ و رجال ، ریاضی ، نقاشی و موسیقی مهارت داشته و به فارسی و ترکی شعر می سروده است . وی به «جاهی» تخلص می کرده است . همچنین دارای کتابخانه‌ای عالی و بزرگ بوده است . سرانجام ابراهیم صفوی در سال ۹۸۴ ق کشته شد .

برخی از آثار او عبارتند از :

دیوان شعر در حدود سه هزار بیت . فرهنگ ابراهیمی در احوال و اقوال شعرای نامی ، این اثر یکی از منابع سفینه خوشگو است .

۲ . خلیل بن محمد رضوی

حاجی خلیفه از این شخص در توضیح کتاب الشمسیه نام برده و گفته : وی با استفاده از مباحث علمی درس استادش بر مبحث تصدیقات این کتاب حاشیه